

12.1.2015

Electronic Frontier Finland - Effi ry

Electronic Frontier Finland - Effi ry kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 181/2014 tekijänoikeuslain muuttamiseksi.

Yleisellä tasolla haluaisimme kiinnittää erityistä huomiota siihen, että teosten käyttäjiä, kuluttajia, tai omaa materiaaliaan levittäviä yksityisiä kansalaisia ei juurikaan oteta huomioon osapuolena, jonka oikeuksia saatetaan loukata. Silloinkaan, kun viitataan kolmansien osapuolien viestinnän suojaan, mitään tehokkaita keinoja näille puolustaa itseään ei ehdoteta, ei yleensä edes ajatella asiaan osallisina.

Lausumme yksityiskohtaisemmin lakiesityksestä seuraavaa:

1. Kohtuuttoman sopimusehdon sovittelu

Yksi tekijänoikeusjärjestelmän yleisistä ongelmista on eri osapuolten neuvotteluasemien epätasapaino, ja sen seurauksena erityisesti usein tekijöiden saama kohtuuttoman pieni osuus teostensa tuotosta. Ehdotettu 29 § on tähän selvä parannus.

2. Verkkotallennus

Esitettyä sopimuslisenssiratkaisua emme pidä onnistuneena yhteiskunnan kokonaisedun kannalta. Se on liian kapeakatseisesti räätälöity vain oikeudenhaltijoiden ja tallennuspalvelun tarjoajien ja tämänhetkisten liiketoimintamallien näkökulmasta, kun ensisijaisesti pitäisi ajatella suurinta ihmisjoukkoa, joihin se vaikuttaa: käyttäjiä. Esitetty sopimuslisenssiratkaisu ei myöskään ole hyvä uusia innovaatioita ajatellen, vaan pikemminkin pyrkii jäädyttämään nykyisten toimijoiden edut ja toimintatavat.

On täysin keinotekoista tehdä ero kotidigiboksin ja palveluntarjoajan tiloissa sijaitsevan verkkodigiboksin välille, jos kummassakin tapauksessa käyttäjä ohjelmoi laitteen tallentamaan haluamansa ohjelman. Tekijänoikeustoimikunnan tulkinta verkkodigiboksin ohjelmoinnista "tilauksen tekemisenä palveluntarjoajalle" on outo, eihän siinä välissä ole kuin tietokone, jolle käyttäjä antaa käskyjä, aivan samoin kuin kotidigiboksissakin.

Sopimuslisenssijärjestelmä on tässä myös turhan monimutkainen, johtaa vaikeisiin sopimusneuvotteluihin ja vaikeuttaa uusien ja uudenlaisten toimijoiden pääsyä markkinoille.

Ehdotetussa laissa jätetään "verkkotallennuspalvelun tarjoaja" tarkemmin määrittelemättä, eikä asia paljoo selvemmäksi tule esityksen perusteluistakaan. Miten laki mahtaisi soveltua esimerkiksi tilanteeseen, jossa yksi yrittäjä tarjoaa vain levytilaa tai virtuaalikonetta tietämättä tai välittämättä mitä sillä tehdään, ja toinen digiboksiohjelmistoa, jonka käyttäjä voi itse sinne asentaa?

Perustelutekstin "katsojan välittömän kontrollin ulottumattomissa toimivassa tallennuspalvelussa, jota käytetään verkkoyhteyden välityksellä" ei täsmennä asiaa paljoakaan: mitä "välitön kontrolli" tarkoittaa?

Konkreettisemmin, mitä eroa käyttäjän ja lain näkökulmasta on tai pitäisi olla seuraavilla tilanteilla:

(1) Käyttäjän kotona oleva ja tämän omistama verkon yli toimivalla etäkäyttömahdollisuudella varustettu digiboksi.

- (2) Kuten (1) mutta laite vuokrattu eikä käyttäjän omistama.
- (3) Kuten (2) mutta laite sijoitettu kolmannen osapuolen tiloihin (naapuri, teollisuusalueella sijaitseva vuokratila tms).
- (4) Kuten (3) mutta laite sijoitettu sitä vuokraavan yrityksen tiloihin.
- (5) Kuten (4) mutta sama fyysinen laite on useamman käyttäjän käytössä, kullakin käyttäjällä on oma virtuaalikone ja ohjelmisto, joka tekee siitä digiboksin, on kunkin käyttäjän erikseen hankkima ja asentama: palveluntarjoaja ei tiedä, että se toimii digiboksina, eikä ohjelmiston toimittaja tiedä minne käyttäjä ohjelman asentaa.
- (6) Kuten (5), mutta digiboksiohjelmiston asentamisesta ja ylläpidosta vastaa myös yritys, mutta eri yritys kuin laitetta vuokraava.
- (7) Kuten (6), mutta sama yritys tarjoaa sekä virtuaalikoneen että asentaa siihen digiboksiohjelmiston valmiiksi.
- (8) Kuten (7), mutta useamman käyttäjän tallentaessa saman ohjelman siitä pidetään levyllä vain yksi fyysinen kopio (deduplication).
- (9) Kuten (8), mutta laite tallentaa kaikki ohjelmat, joista käyttäjä voi myöhemmin katsoa haluamansa.

Mihin kaikkiin näistä ehdotettu 25l § soveltuisi?

Effin näkemyksen mukaan oikea ratkaisu tähän olisi yksinkertaisesti selventää yksityisen käytön määritelmää niin, että se olisi teknologianeutraali eikä riippuisi siitä käytetäänkö käyttäjän omaa laitetta vai verkkopalvelua, helpoimmin muuttamalla tekijänoikeuslain 12 § 2 momentti muotoon

"Kappaleen valmistamisen valmistuttajan yksityistä käyttöä varten saa myös antaa ulkopuolisen suoritettavaksi. Yksityistä käyttöä on myös kappaleiden tallentaminen käyttäjän hallitsemiin, mutta ulkopuolisten ylläpitämiin verkkopalveluihin."

Tällöin korvaus tekijöille tulisi samalla tavalla kuin muustakin yksityisestä kopioinnista.

3. Keskeyttämismääräys ja estomääräys

Yleisesti ottaen välittäjiin kohdistuva keskeyttämis- tai estomääräys ovat hyvin ongelmallisia keinoja puuttua tekijänoikeusloukkauksiin. Ne ovat tavoiteltuun hyötyyn nähden liian voimakkaita ja rajoittavat merkittävästi sivullisten sananvapautta. Esitetyt oikeussuojakeinot ovat auttamattoman tehottomia, etenkin kun kaikkia asianomaisia ei edes yritetä kuulla.

Effi ry:n mielestä näin rajusti sananvapautteen puuttuva laki pitäisi ehdottomasti säätää perustuslainsäätämisyjärjestyksessä, ja siihen olisi joka tapauksessa lisättävä mahdollisuus kuulla myös kolmansia osapuolia, joiden viestintään keskeyttämis- tai estomääräys voi vaikuttaa.

Perustelutekstissä todetaan, että "Asiassa ei ole vastaajaa vaan kolme keskeistä asiaan osallista: hakija, välittäjä ja väitetty loukkaaja" - mutta oikeasti keskeisiä osallisia on enemmänkin, nimittäin kaikki ihmiset, joiden sananvapautteen kieltomääräys vaikuttaa.

Palvelun käyttäjien oikeuksiin kyllä viitataan perusteluissa moneen otteeseen, mutta mitään tehokkaita keinoja niiden suojaamiseen tai edes mahdollisten loukkauksien arvioimiseen ei esitetä, vaan todetaan yksinkertaisesti että

"Tuomioistuimien arvioisi asiaa ensisijaisesti asiaan osallisten toimittaman näytön perusteella."

Sen enempää keskeyttämismääräyksen hakijalla kuin välittäjälläkään ei ole erityistä intressiä selvittää kolmansille osapuolille aiheutuvaa haittaa, joten näiden näyttöön perustuva arviointi jäisi helposti ohueksi. Perusteluissa todetaankin:

"Asiaan osalliset hakija ja teleyritys eivät luontevasti voisi esittää näyttöä määräyksen vaikutuksista tunnistamattomaan väitettyyn loukkaajaan tai kolmansiin osapuoliin."

Tehokasta ratkaisua ongelmaan ei kuitenkaan esitetä – pelkästään tuomioistuimen mahdollisuus tarvittaessa kuulla asiantuntijoita ei paljoo auta.

Eryteisesti 60 c § ja e § eivät anna palvelun käyttäjille, sen enempää aineistoa vastaanottaville henkilöille kuin samaa palvelua laillisen materiaalin välittämiseen käyttävillekään, tilaisuutta esittää näkemystään asiasta.

Vaikka näiden selvittäminen olisikin ilmeisen ongelmallista eikä heille suoraan saisi lausumapyyntöä yleensä toimitetuksi, asiasta tulisi tiedottaa tavalla, josta asiasta kiinnostuneilla yksityishenkilöillä sekä internet- ja sananvapauskysymysten parissa toimivilla kansalaisjärjestöillä olisi mahdollisuus se huomata ja oma-aloitteisesti lausua kantansa määräykseen, jos katsovat sen loukkaavan käyttäjien oikeuksia. Edellä mainituilla järjestöillä tulisi olla myös yleisön edustajina oikeus valittaa päätöksestä samaan tapaan kuin ympäristölainsäädännössä ympäristöjärjestöillä. Muuten toisen momentin toinen virke uhkaa jäädä kuolleeksi kirjaimeksi.

Tätä varten molempiin pykäliin tulisi lisätä, että myös palvelun käyttäjille ja näitä edustaville järjestöille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämä saattaisi myös auttaa väitetyn loukkaajan selville saamista ja lausunnon saamista tältä.

Tätä varten 60 c § kolmannen momentin alku tulisi muotoilla tähän tapaan:

"Tuomioistuimen on varattava sekä välittäjälle, väitetyille loukkaajalle että palvelun käyttäjille tilaisuus tulla kuulluksi. Välittäjälle lausumapyyntö voidaan antaa tiedoksi postitse taikka telekopiota tai sähköpostia käyttäen. Käyttäjille lausumapyyntö voidaan toimittaa julkistamalla se internetissä ja toimittamalla se näitä edustaville järjestöille. [...]"

ja vastaavasti 60 e § 3 momenttiin "Välittäjälle ja käyttäjille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi...".

Samoin 60 f § olisi syytä täydentää niin, että myös palvelun käyttäjille (erityisesti siellä laillista materiaalia levittäville) aiheutuneet vahingot korvattaisiin.

Olennaista siis olisi, että kaikki tahot, joihin määräys mahdollisesti vaikuttaa, voisivat ainakin periaatteessa esittää oman kantansa siihen, eikä jättää sitä tuomioistuimen tai tämän mahdollisesti kutsumien asiantuntijoiden varaan.

Kunnioittavasti,

Tapani Tarvainen
varapuheenjohtaja, Electronic Frontier Finland - Effi ry
www.ffi.org